

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

НЕФРОЛИТИАЗ ПАТОГЕНЕЗИ ВА УНИНГ БУЙРАК ТЎҚИМАСИГА ТАЪСИРИ МАСАЛАЛАРИ

Мамасаидов Ж.Т.,

Ахмедов Ж.Х.

Мавзунинг долзарблиги. Мавжуд клиник тадқиқотларда нефролитиаз билан боғлиқ буйрак шикастланишининг морфологик жиҳатлари кам даражада ўрганилган бўлиб, шу сабабли, нефролитиазнинг дастлабки босқичларида тубуло-интерстициал аппаратда юзага келадиган морфофункционал бузилишларни аниқлаш учун экспериментал моделлардан фойдаланиш катта илмий ва амалий аҳамият касб этади (Evan ва бошқ., 2015).

Материал ва усуллар. Сийдик тош касалликлари патогенези, профилактикаси ва даволашга бағишланган илмий тадқиқот натижалари ёритилган илмий мақолалар ва автореферат, диссертация, монография ҳамда интернет маълумотлари таҳлил қилинди.

Олинган натижалар. Нефролитиаз патогенези ва унинг буйрак тўқимасига таъсири масалалари узок йиллар давомида нефрология ва урология соҳасидаги илмий тадқиқотларнинг марказида бўлиб келган. Илк тадқиқотлар асосан нефролитиазни метаболик бузилиш сифатида баҳолаб, тош ҳосил бўлишида сийдик таркибидаги кальций, оксалат ва урат концентрациясининг ошишига эътибор қаратилган (Сое ва бошқ., 2005). Кейинчалик ушбу қарашлар кенгайиб, нефролитиаз фақат физик-кимёвий жараён эмас, балки буйрак тўқимасида фаол биологик жавобларни чақирувчи патологик ҳолат эканлиги илмий жиҳатдан асосланди. Сўнгги ўн йилликда нефролитиазда буйракнинг тубуло-интерстициал аппарати асосий шикастланиш объекти эканига алоҳида

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

этибор қаратилди. Khan (2004, 2014) ва унинг ҳаммуаллифлар кальций-оксалат кристалларининг тубуляр эпителий билан ўзаро таъсири оксидатив стрессни кучайтириши, яллиғланиш медиаторларини фаоллаштириши ҳамда эпителиал хужайраларда апоптозни қўзғатишини экспериментал моделларда кўрсатиб беришган. Ушбу ишлар нефролитиазда тубуло-интерстициал шикастланиш патогенезини тушунишда муҳим бурилиш нуқтаси бўлди. Evan ва ҳаммуаллифлар (2010, 2015) одам ва экспериментал моделларда олиб борилган гистопатологик тадқиқотларда, нефролитиаз шароитида тубуляр атрофия, интерстициал яллиғланиш ва фиброз элементларини аниқлаб, ушбу ўзгаришлар нефронлар сонининг камайиши билан боғлиқ эканини исботладилар. Улар нефролитиазни сурункали буйрак касаллиги ривожланиши билан боғловчи морфологик далилларни биринчи бўлиб тизимли равишда тақдим этишган. Mulaу ва ҳаммуаллифлар (2016) гипероксалурия моделида тубуло-интерстициал шикастланишнинг иммунологик жиҳатларини ўрганиб, NLRP3 инфламмасома фаоллашуви яллиғланиш ва кейинчалик интерстициал фиброз ривожланишида муҳим ўрин тутишини кўрсатдилар. Бу тадқиқотлар нефролитиазда яллиғланиш жараёнлари пассив реакция эмас, балки фиброгенезни бошловчи фаол механизм эканини илмий жиҳатдан асослаб беришган.

Бир қатор тадқиқотларда (Rule ва бошқ., 2011) нефролитиаз билан оғриган беморларда сурункали буйрак касаллиги ривожланиш хавфи юқори экани клиник маълумотлар асосида кўрсатилган. Бироқ ушбу ишлар асосан эпидемиологик ва клиник таҳлилларга таяниб, морфологик ва морфофункционал боғлиқлик масалалари етарли даражада очиб берилмаган. Экспериментал нефролитиаз моделлари асосида олиб борилган тадқиқотларда морфологик ўзгаришлар кўп ҳолларда тавсифий характерга эга бўлиб, уларнинг буйрак функцияси билан боғлиқлиги кам

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

даражада таҳлил қилинган (Taguchi ва бошқ., 2017). Шу сабабли, тубуло-интерстициал шикастланишнинг морфометрик кўрсаткичлари билан функционал бузилишлар ўртасидаги ўзаро боғлиқликни комплекс баҳолаш масаласи ҳозиргача тўлиқ ечимини топмаган.

Юқорида келтирилган таҳлил шуни кўрсатадики, нефролитиазда тубуло-интерстициал шикастланишнинг морфологик жиҳатлари муайян даражада ўрганилган бўлсада, уларнинг морфофункционал хусусиятлари, ривожланиш қонуниятлари ва прогрессия механизмлари экспериментал моделлар асосида комплекс тадқиқ этилмаган.

Хулоса. Шундай қилиб, нефролитиазни морфологик ўзгаришларини таҳлил қилишга бағишланган илмий тадқиқот ишларини кўлами ва олинган натижаларини амалиётга тадбиқ этилиши ушбу муммони долзарблигидан далолатдир. Бу соҳада илмий изланишлар олиб бориш касалликни патогенезини ва асоратларни келиб чиқишини негизи бўлган, морфологик ўзгаришларни қиёсий ва илмий таҳлилларига асосланади.